

Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 10

Tallinn, Toompea

Neljapäev, 15. juuni 2023

Algus 14.00, lõpp 15.19

Juhataja: Eduard Odinets (esimees)

Protokollija: Selena Eenmaa (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Anti Haugas, Jaanus Karilaid, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Liisa-Ly Pakosta, Mati Raidma

Komisjoni ametnikud: Raini Laide (nõunik-sekretariaadijuhataja), Linnar Liivamägi (nõunik), Carina Rikart (nõunik)

Puudusid: Kert Kingo, Valdo Randpere, Vilja Toomast ja Varro Vooglaid

Kutsutud: Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna nõunik Krister Tüllinen, Sotsiaalministeeriumi rahvatervise osakonna nõunik Kristiin Mikko, Tervise Arengu Instituudi uimastite ja sõltuvuste keskuse juht Aljona Kurbatova (1. päevakorrapunkt); Justiitsministeeriumi vanglate osakonna nõunik Keili Kondike ja Tallinna Vangla neljanda üksuse juht Kristo Viimsalu (2. päevakorrapunkt); Liisa-Ly Pakosta töövari Linda Lees

Päevakord:

1. Kollektiivse pöördumise "Ei HHC kriminaliseerimisele" arutelu
2. Vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus (alusetu ja pahatahtlik pöördumisõiguse kasutamine) tutvustamine
3. Vabariigi Valitsuse algatatud perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (207 SE) teise lugemise ettevalmistamine
4. Info ja muud küsimused

Eduard Odinets sõnas sissejuhatuseks, et kinnitatud päevakorra kohaselt on täna neli päevakorrapunkti, kuid täna hommikul otsustas Vabariigi Valitsus (VV) siduda eelnõu 207 SE usaldusküsimusega ning võttis seega vastavalt seadusele üle juhtivkomisjoni rolli. Seetõttu 3. päevakorrapunkti täna ei arutata ja eelnõu edasise menetlusega õiguskomisjon enam ei tegele.

Jaanus Karilaid uuris, kas komisjoni esimehel on teavet, kas ja milliste muudatusettepanekutega VV arvestas.

Eduard Odinets vastas, et tema arusaama kohaselt toetas VV kindlasti õiguskomisjoni poolseid muudatusettepanekuid, mille seas oli mitmeid asju ka Keskerakonna fraktsiooni muudatusettepanekutest. VV on vähemalt osaliselt või sisuliselt nendega arvestanud.

Linnar Liivamägi lisas, et on tutvunud sotsiaalkaitseministri Signe Riisalo poolt allkirjastatud seletuskirjaga ja selle kohaselt on VV arvestanud osaliselt ja sisuliselt kokku

kolme Keskerakonna ettepanekuga.

Mati Raidma küsis, kui paljude õiguskomisjoni muudatusettepanekutega arvestati.

Linnar Liivamägi vastas, et kõik 12 õiguskomisjoni muudatusettepanekut olid arvestatud ja välja nendest midagi ei jäetud. Lisaks algatati üks muudatusettepanek veel juurde, mis puudutas tulumaksuseaduse muutmist.

Eduard Odinets täpsustas veel, et õiguskomisjoni muudatusettepanekud on nüüd märgitud kui VV enda ettepanekud, sest Vabariigi Valitsusel on nüüd juhtivkomisjoni roll.

Mati Raidma kommenteeris, et komisjoni esimees võiks suhelda VV poolsete eelnõu ettevalmistavate inimestega, et saaks edastada ka õiguskomisjonis toimunud diskussiooni.

Eduard Odinets vastas, et kindlasti tutvub eelnõuga ja veendub, et õiguskomisjoni poolsed ettepanekud oleksid seal sees.

Anastassia Kovalenko-Kõlvart kommenteeris, et õiguskomisjonis toimus põhjalik diskussioon muudatusettepanekute osas ning mõned küsimused jäid veel õhku, mis esitati ministeeriumite ametnikele tutvumiseks ja mida oleks võinud ideepoolest täna veel uuesti üle vaadata. Ta küsis, kas oleks võimalik pöörduda VV poole, et tegeletaks ka nende küsimustega, mis arutluse käigus lahendust veel ei saanud ega olnud veel vormistatud muudatusettepanekuteks.

Eduard Odinets vastas, et loodab, et ministeeriumite esindajad kuulasid komisjoni istungil põhjalikult ja tegid ka märkmeid, milliseid ideesid kaasa võtta. Loodetavasti on need leidnud kajastust ka eelnõus, millega peaksid peagi saama kõik tutvuda, sest kuuldavasti on VV teinud ettepaneku panna eelnõu esmaspäevasele (19.06) erakorralisele Riigikogu täiskogu istungile.

Linnar Liivamägi lisas, et VV tõi sellise ettepaneku välja enda pressikonverentsil. Kuna plaan on esitada Riigikogule ettepanek teha 19. juunil erakorraline täiskogu istung, siis tõenäoliselt on kõik eelnõu materjalid juba VV-s heakskiidetud ja jõuavad varsti ka Riigikokku, mh eelnõu kaardile, sest teise lugemise materjalid peavad olema esitatud üks tööpäev enne selle päevakorda lisamist. Seetõttu diskussiooni pole enam võimalik Riigikantsleiga pidada, sest materjalid on valmiskujul juba olemas.

Anastassia Kovalenko-Kõlvart küsis täpsustuseks, kas kõik muudatusettepanekud on tänaseks vormistatud ja õiguskomisjon ei saa enam midagi täiendavalt kommenteerida.

Eduard Odinets vastas jaatavalt, sest usaldusküsimusega sidumise korral ei hääleta õiguskomisjon enam muudatusettepanekuid ja VV saab otsustada, kas need arvestada või mitte.

Liisa-Ly Pakosta avaldas tänu Anastassia Kovalenko-Kõlvartile konstruktiivse koostöö eest muudatusettepanekute osas. Ta märkis lisaks, et võttis Riigikogu liikmena omaltpoolt ametnikega ühendust ja andis edasi ka need punktid, mis õiguskomisjonis ühiselt tõusetusid. Seda eelkõige seetõttu, et vaatamata sellele, et suur osa eelnõust on juba ammu väljatöötatud, ei saa välistada seda, et selle eelnõu juurde pöördutakse veel tulevikus tagasi.

Eduard Odinets tänas omaltpoolt Liisa-Ly Pakostat selle panuse eest ning avaldas samuti tänu Anastassia Kovalenko-Kõlvartile ja Keskerakonna fraktsioonile väga põhjaliku ja konstruktiivse tagasiside eest.

E. Odinets sõnas, et eelnõu ja seletuskiri lähevad eelnõu kaardile ning kõik muudatused on eeldatavasti tavapäraselt allajoonitud.

Liisa-Ly Pakosta küsis, kas need materjalid esitatakse samas kohas, kus on seni 207 SE eelnõu menetluse materjalid olnud.

Linnar Liivamägi vastas jaatavalt ning lisas, et eelnõu number ei muutu, vaid juhtivkomisjoni asemel on nüüd Vabariigi Valitsus ja dokumente edastab Riigikantselei.

Esimees liikus edasi päevakorrapunktide arutelude juurde.

1. Kollektiivse pöördumise "Ei HHC kriminaliseerimisele" arutelu

Eduard Odinets tutvustas kutsutud külalisi ja andis sissejuhatuseks sõna Raini Laidele, et selgitada, miks tänasel istungil ei osale kollektiivse pöördumise algatajate esindaja.

Raini Laide selgitas, et algatajate esindajat ei ole tänasel istungil, sest esindaja ei ole vastanud mitmele kirjale ega kutsele osaleda. Kollektiivset pöördumist on kohustus arutada aga sõltumata sellest, kas algataja osaleb istungil.

Eduard Odinets lisas, et kollektiivse pöördumise osas tehtud otsus ja kokkuvõte arutlust edastatakse sellegipoolest algatajale ja Rahvaalgatuse platvormile. Ta kinnitas, et koos ametnikega tehti kõik endast olenev, et algatajaga kontakti saada, kuid kollektiivse pöördumise tähtaeg on juba niigi täitunud.

Mati Raidma palus tutvustada kollektiivse pöördumise sisu.

Eduard Odinets selgitas, et kollektiivne pöördumine on algatatud, kuna Sotsiaalministeerium on esitanud määruse eelnõu, millega HHC ehk heksahüdrokannabinool lisatakse narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja, eesmärgiga piirata selle levikut ja kättesaadavust Eestis. Pöördumise algatajad leiavad, et see ei ole õige samm ja HHC ei tohiks olla kriminaliseeritud. Pöördumises viidatakse teiste Euroopa riikide praktikale ja HHC-ga seotud uimastipoliitikale. Algataja toob välja, et HHC legaliseerimine toob potentsiaalselt positiivset mõju majandusele. E. Odinets märkis, et omaette probleemiks on siinkohal juba see, et tegemist on Sotsiaalministeeriumi määrusega, aga pöördutakse Riigikogu poole, et seda takistada.

Esimees andis järgnevalt sõna Tervise Arengu Instituudi esindajale.

Aljona Kurbatova sõnas, et HHC puhul on tegemist kanepiga, mis on mõnevõrra madalama toimega kui THC, mis on peamine narkootiline koostisosa kanepis. HHC on võrdlemisi uus, kuid mõju on sarnane ehk tegemist on narkootilise ainega. Eestis on kõikide narkootiliste ainete mittemeditsiinilisel otstarbel tarvitamine keelatud. A. Kurbatova rõhutas, et tegemist ei ole kuriteoga ega selle kriminaliseerimisega, vaid oma tarbeks väikses koguses omamine või tarvitamine on väärtegu. Siiski kõik viimased uuringud näitavad, et HHC puhul on sisuliselt tegemist kanepile sarnase ainega ja erisuse tekitamine ei ole põhjendatud, sest mõju tervisele on sama negatiivne.

Kristiin Mikko lisas, et uuringud on leidnud, et HHC on väga sarnane THC-le, mille puhul on täheldatud, et see on tervisele kahjulik ja toob kaasa vaimse tervise probleeme. Selle põhjal on Raviamet teinud Sotsiaalministeeriumile ettepaneku HHC keelustada, mida Sotsiaalministeerium ka tegi.

Eduard Odinets märkis, et kollektiivne pöördumine algatati selle määruse eelnõu faasis, kuid vahepeal on eelnõu saanud määruseks, mis juba kehtib.

Liisa-Ly Pakosta sõnas, et pöördus tänaseks istungiks ette valmistades professor Irja Lutsari

poole ja sai olulisena teada, et nn tavapärase kanepi ohtlik määr on 20 mg ja HHC puhul on see 25 mg ehk vahe on väga väike. Põhjus, miks HHC peaks olema Eestis keelatud narkootiliste ainete nimekirjas, on see, et Eestis on selle tarvitamine kiiresti kasvanud. Nii Eesti Kohtuekspertiisi Instituut kui ka Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus on toonud välja seda, et HHC peamine ohtlikus seisneb ka selles, et see levib kummikommidena ja e-sigarettide vedelikkudes, mis levivad ka laste hulgas. Lisaks ei ole teada, kas HHC-l on üldse ohutut manustamise kogust ehk ka väike kogus võib olla tervisele ohtlik. Seega saab nõustuda seisukohaga, et HHC lisamine narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja on olnud teaduspõhine ja see peaks nii jääma.

Aljona Kurbatova lisas, et kui HHC hakkas eelmisel aastal Eestis rohkem levima, siis täheldati, et just tootevormid olid sellised, mis olid turustatavad eelkõige noortele. HHC puhul on kummikommid selle kõige levinum vorm. A. Kurbatova märkis, et kuigi kollektiivses pöördumises oli märgitud, et tuleks võtta teiste riikide uimastipoliitika eeskujuna, siis tegelikult on järjest hakatud HHC-d ka teistes riikides keelustama ja pigem on trend vastupidine pöördumises viidatule, nt Austrias ja Prantsusmaal. Peamine põhjendus on kaitsta noori selle leviku eest, sest neile turustamine on olnud intensiivne, mh väites, et kui aine ei ole keelatud, siis ei ole see ka ohtlik.

Anti Haugas palus täpsemalt selgitada, mis on nn tavapärase kanepi ja HHC erisus näiteks nende töötlemisel ning millised on võimalikud riskid, et HHC on tervisele ohtlikum.

Aljona Kurbatova selgitas, et kanepis on väga palju erinevaid toimeaineid, millest THC ja HHC on erinevad toimeained. Erinevalt THC-st, mis võib olla täielikult taimne, on HHC keemiliselt töödeldud ning seekaudu võib tekkida tarvitatavasse ainesse rohkem kahjulikke lisaaineid. Samas, kuna kanep on seadusevastane, siis ka taimse kanepi pakendamisel võib sinna tekkida ohtlikke lisaaineid. Siiski on ohtlikute keemiliste lisaainete lisandumine rohkem tõenäolisem HHC puhul.

Eduard Odinets sõnas, et uuris just lisaks, et kanepi põhiline toimeaine ongi THC ja sellest tehakse poolsünteetiline kannabinoid, mis on HHC.

Liisa-Ly Pakosta lisas, et HHC-d on seetõttu võimalik toota ka täiesti sünteetiliselt.

Jaanus Karilaid uuris kutsutud külaliste hinnangut, miks on läinud Kanada ja Saksamaa kanepi legaliseerimise teed ja mis võiks olla nende riikide arstide argumentatsioon. Lisaks, kas küsimus on ühiskonna hoiakutes või erinevates uuringutes.

Aljona Kurbatova vastas, et tervishoiuekspertide seisukohad on riigiti samad, et tegemist on tervisele kahjulikkude ainetega. Saksamaa analüüsides, mis on tehtud võimalikku regulatsiooni ette valmistades, on samuti üksmeel, et legaliseerimine toob kaasa suurema tarvitamise ja sellega võib kaasna ka rohkem probleeme. Peamiseks argumendiks on see, et legaliseeritud ainet ja selle puhtust on võimalik kontrollida ja läbi selle vähendada kahjusid, mis tekivad ohtlikke kombinatsioonide tarvitamisest. Kanada puhul on see suuresti seotud ka opioidide kriisiga ja on tõendamata, et ühe aine legaliseerimine vähendaks teise aine tarvitamist. A. Kurbatova rõhutas, et tervishoiuekspertide hinnangud seega riigiti ei erine ning küsimus on pigem selles, mis on ühiskondlik hoiak, milline on poliitiline otsus ja kas riik on valmis nende potentsiaalselt suurenevate kahjudega toime tulema või mitte.

Jaanus Karilaid tõi välja, et nii Luksemburgis kui ka Tšehhis on pakutud kanepi seadustamist ja ka Austrias, Itaalias ja Hispaanias ei ole väikeses koguses omatarbeks omamine kuritegu. Sellest nähtub, et debatt selles osas on veel alguses, et aru saada, mis on kahjulik ja kus on see ohtlik määr, mis paneb inimese halvasti käituma.

Aljona Kurbatova nõustus, et näiteks Eestis ei ole sellekohast debatti veel olnud. Kui

vaadata erinevate riikide regulatsioone, et mis otstarbel ja tingimustel on need ained võimaldatud, siis need regulatsiooni mudelid ja sellega seotud kogemused riigiti väga erinevad. Samuti ei ole võimalikke mõjusid veel jõutud piisavalt uurida. Näiteks ka USA puhul on pikaajalisemad uuringud alles tulemas, kuigi kogemus teatud tingimustel kanepi legaliseerimisega on seal peaaegu 10 aastat. A. Kurbatova märkis, et tegemist on ka ühiskondliku kokkuleppe põhimõttega. Kui Eestis seda kaaluda, peaks vaatama laiemalt kogu uimastipoliitikat, sest võivad tõusetuda küsimused, kuhu tõmmata piirid isikuvabadusele teiste ainete osas.

Kristiin Mikko lisas, et väga oluline on ka see, kuidas on riikides tervishoiusüsteem välja ehitatud. On võimalik, et nende riikide tervishoiusüsteem, kus kanep on sellisel kujul legaliseeritud, saavad seda lubada. Eesti puhul nähtus aga juba näiteks Covid-19 kriisist, et tervishoiusüsteem ei tulnud inimeste vaimse tervise seisuga toime. See on ka üks põhiargumentidest, et vältida sellist mõju inimeste vaimsele tervisele.

Mati Raidma kommenteeris, et kollektiivsest pöördumisest saab lugeda, et võrreldi Euroopa kanepi kasutamist reguleerivat seadusandlust. Ta küsis, et kui see tuleks nüüd Eestisse, siis kas ja kuidas ning millises seaduses seda adresseeritaks ja kas see on vastupidiselt mingis seaduses defineeritud või keelatud.

Aljona Kurbatova vastas, et Sotsiaalministeeriumi haldusalas on narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus (NPALS). Karistusseadustik ja muud õigusaktid käsitlevad juba tarvitamise ja tagajärgede poolt. Üleüldise regulatsiooni poolest on lähtekohaks rahvusvahelised ÜRO konventsioonid ning Euroopa Liidu tasemel on ühtne positsioon, et Euroopa Liidu tasemel on kõikides riikides kanepi puhul keelatud kõik THC-d sisaldavad ained, kui selle sisaldus on üle 0,3%. See määratlus võimaldab seda kasutada näiteks põllumajanduses, sest sel juhul ei ole tegemist narkootilise ainega.

Mati Raidma küsis, kuidas on see määratletud Eestis.

Aljona Kurbatova vastas, et Eestis on kanep keelatud ainete nimekirjas, mis on kehtestatud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse alusel, ja aine sisalduse protsent on samuti 0,3%.

Eduard Odinets kommenteeris, et kui rääkida regulatsiooni leevendamisest, oleks see eelnõu pigem sotsiaalkomisjoni teema.

Krister Tüllinen selgitas, et sel juhul peaks ka täpsustama, mida leevendada. Kui rääkida karistuste leevendamisest, siis karistusõigus on õiguskomisjoni teema, kuid karistusseadustikus ei ole ühtegi narkootilist või psühhotroopset ainet konkreetselt välja toodud. K. Tüllinen tõi välja, et VV tööplaanis on käesoleva aasta lõpuks üle vaadata senine narkootiliste ainete seotud karistuspoliitika ehk võimalikud muudatused selles osas karistusseadustikus ja väärteokaristustes. Näiteks on plaanis üle vaadata, kas peaks narkootiliste ja psühhotroopsete ainete üldnimetuses tegema diferentseerimist või muutma väikeste ja suurte koguste piire, arvestades näiteks seda, et ainete kanguse tõttu väikest kogust tegelikult justkui ei olegi.

Raini Laide märkis, et aastaid tagasi oli arutlusel kollektiivne pöördumine kanepi legaliseerimisest ja toonase arutelu käigus vaadati kogu uimasti- ja alkoholipoliitika läbi. Tookord pakuti välja mõte, et NPALS-is sätestatud väärteokoosseisu juures, kus on tegemist omatarbeks tarvitamisega või siis väikese koguse omandamisega ja puudub aine edasiandmise eesmärk, on politseil võimalus kohaldada ka hoiatust. Ta palus tutvustada, milline on selles osas tänane praktika.

Krister Tüllinen vastas, et politsei menetleb asja nii nagu seadus ette näeb, vastavalt näiteks

trahvib või kohaldab isegi aresti. Ta märkis, et analüüs on tegelikult selles osas pooleli ja Eestis sõltub asi ka konkreetsest piirkonnast ja selle üksuse juhust. Aastas saab umbes 2000 inimest narkojoobes oleku eest väärteokorras karistada.

Jaanus Karilaid kommenteeris, et narkootiliste ainete tarbimisest on räägitud aastakümneid ja see on olnud politseile permanentne probleem, millega on meetodiliselt tegeletud. Ta sõnas, et analüüsidega peaks ekspertiisi poolt ka poliitilisele tasandile, et reguleerimine läheks tugevamaks. Samuti peaks ühiskondliku debatiga arvestama, sest paljud teised riigid juba tegelevad sellega julgemalt ning lõputu karistamine ei ole eeldatavasti lahenduseks.

Aljona Kurbatova tõi välja, et karistamise ja legaliseerimise vahel on veel variandiks depenaliseerimine ehk ained on keelatud, kuid nende tarvitamise eest ei järgne karistusi. Seda teed on läinud need riigid, kes ei soovi läbi legaliseerimise võimendada tarvitamist, kuid samas leiavad, et tarvitamise eest karistamine toob kaasa rohkem kahju kui abi.

Liisa-Ly Pakosta kommenteeris lõpetuseks, et on ühemõtteliselt vastu sellele, et HHC võetakse keelatud narkootiliste ainete nimekirjast välja.

Eduard Odinets tänas kutsutud külalisi ja tegi ettepaneku saata kollektiivne pöördumine seisukoha võtmiseks ja lahendamiseks edasi Sotsiaalministeeriumile, sest pöördumisega protestitakse Sotsiaalministeeriumi juba vastuvõetud määruse vastu.

Otsustati:

1.1. Edastada ettepanek Sotsiaalministeeriumile seisukoha võtmiseks ja lahendamiseks. (konsensus: Anti Haugas, Jaanus Karilaid, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Eduard Odinets, Liisa-Ly Pakosta, Mati Raidma).

2. Vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus (alusetu ja pahatahtlik pöördumisõiguse kasutamine) tutvustamine

Eduard Odinets tutvustas kutsutud külalisi ja selgitas komisjoni liikmetele lisaks, et Riigikogu on kinnitanud õiguspoliitika alused, mille kohaselt VV peab tutvustama asjaomastele komisjonidele Riigikogus oma eelnõu väljatöötamise kavatsusi (VTK). Õiguskomisjon ei kooskõlasta ega avalda praegu selles osas arvamust, vaid võib edastada ettekande põhjal oma ideid. Arvamust saab avaldada siis, kui tuleb vastav eelnõu.

Esimees andis sõna ministeeriumi esindajale VTK sisu tutvustamiseks.

Keili Kondike kirjeldas alusetu ja pahatahtliku pöördumisõiguse kasutamise probleemi. Ta selgitas, et kõikidel isikutel, sh kinnipeetavatel, on õigus esitada pöördumisi teabe saamiseks. Kui vaadata 2022. a statistikat, esitati Tallinna Vanglas selgitustaotlusi ja märgukirjasid, sh teabenõudeid ja muid pöördumisi kokku 4569, Tartu Vanglas 4043 ja Viru Vanglas 6566. Kokku on see 15 178 pöördumist aastas, mis tähendab ligikaudu 1700-1800 kinnipeetava puhul ühe kinnipeetava kohta keskmiselt 7,5 pöördumist. Samas on teadaolevalt kinnipeetavaid, kes ei esita aastas ega ka terve enda karistusaja jooksul mitte ühtegi pöördumist, sest saavad küsimustele lahendused suulise arutelu käigus. Sellist statistikat arvestades esitavad mõned kinnipeetavad pöördumisi väga palju. Ettekandja tõi näite, et kuna Viru Vanglas on teine üksus tugevdatud järelevalve vajadusega kinnipeetavate jaoks, kellel on sellest tulenevalt rohkem n-õ protestimeelsust ja pöördumisi esitatakse aastas rohkem, on üks sealne kinnipeetav esitanud pöördumisi kokku 700. Tallinna Vanglas on üks kinnipeetav esitanud kõige rohkem 354 pöördumist aastas. K. Kondike näitas komisjoni liikmetele käsikirjaliste pöördumiste näiteid. Ta lisas, et kuna pöördumised on alati käsikirjalised, kulub teatud aeg ka selleks, et saada pöörduja soovist aru. Kui valvur või kontaktsik võtab pöördumised vastu, tuleb need läbi lugeda ja liigitada, seejärel lähevad need

dokumendihaldusesse registreerimisele ning korraldatakse pöördumisele vastamine. Tihti tuleb pöördumised edastada vastamiseks ka teistele asutustele, näiteks justiitsministeeriumile. See kogu protsess võtab väga palju aega ja ressursse. Väga palju esineb olukordasid, kus kinnipeetavad esitavad palju pöördumisi, teades, et vangla peab need vastu võtma, registreerima ja vastama kirjalikult, ning tihti on pöördumised seetõttu tegelikult sisutühjad või esitatud teadlikult pahatahtliku eesmärgiga tekitada vanglale töökoormust. Kui vangla peab tegelema sellise vormilise tegevusega, on raskendatud teised tegevused nagu taasühiskonnastavate tegevuste pakkumine ja karistusaja planeerimine. K. Kondike selgitas veel, et kinnipeetavatel on vanglas oma kontaktisik, kes tegeleb nende karistusaja planeerimisega ja erinevate taasühiskonnastavate tegevustega. Heal juhul on ühe kontaktisiku kohta umbes 20+ kinnipeetavat. Praegu on see aga näiteks Tallinna Vangla neljanda üksuse puhul nii, et ühe kontaktisiku kohta on 35 kinnipeetavat. Seega, kui iga päev tuleks kasvõi ühelt kinnipeetavalt taolisi pöördumisi mitu, võtab see väga palju aega ja kontaktisik peab tegelema ühe kinnipeetava nn paberimajandusega, samas ei saa tegeleda ülejäänud kinnipeetavatega. Ettekandja rõhutas, et peamine probleem seisnebki selles, et kinnipeetavad teavad, et vanglal ei ole mitte ühtegi teist seadusest tulenevat varianti.

Kristo Viimsalu tutvustas probleemi praktikas esinemise poolt. Ta selgitas, et selliste avalduste kogumine toimub vanglas loenduse ajal, kui valvur käib kinnipeetavate juures ning suhtleb nendega ja võtab pöördumisi vastu. K. Viimsalu tõi näite juhtumist, kus kinnipeetav andis üle 40 pöördumist korraga, viidates väljaprintitud seadusele, mis kohustab vanglat registreerima pöördumisi hiljemalt järgmise tööpäeva jooksul ja vastama 30 päeva jooksul. See näitab, et kinnipeetavad teavad täpselt tähtaegasid ja tihti esitavad uuesti pöördumisi selle kohta, et ei ole tähtjaks saanud oma eelnevale pöördumisele vastust. Sellised pöördumised ei ole aga sisulised, millega kontaktisik peaks tegelema. Praktikas on kinnipeetavad hiljem vestluste käigus ka öelnud, et esitasid pöördumisi lihtsalt enda pahameele näitamiseks. Vanglal ei ole aga muud varianti, kui pöördumised registreerida ja neile vastata.

Eduard Odinets küsis, milline on justiitsministeeriumi poolne probleemile pakutav lahendus vangistusseaduse muutmise kaudu.

Keili Kondike rõhutas, et lahendust on vaja ja justiitsministeerium on näinud ette, et lahendus võiks olla vangistusseaduses. Eeskujuks saaks siinkohal võtta õiguskantsleri seaduse, kus on sätestatud, et alusetute pöördumiste puhul on võimalik need läbi vaatamata tagastada. Samuti jõustus 2018. a halduskohtumenetluse seadustiku muudatus, et kui tegemist on vähese riivega või menetlusosaline on oma menetlusõigusi kuritarvitanud, on võimalik kaebust menetlusse mitte võtta ja tagastada. K. Kondike märkis, et eeltoodud sätetest võib normilahenduse loomisel eeskju võtta, kuid kuna praegu ollakse alles eelnõu VTK staadiumis, oodatakse efektiivseima lahenduse osas kriitilist ja konstruktiivset tagasisidet.

Eduard Odinets küsis, milline on läbimõeldud konkreetne lahendus VTK juures.

Keili Kondike vastas, et lahendus meenutaks õiguskantsleri seaduse sätet ehk vangistusseaduse juurde lisatakse säte, mille alusel oleks võimalik alusetud ja pahatahtlikult esitatud pöördumised tagastada. See võtaks vanglatelt ära registreerimise koormuse ja pöördumise esitajad saaksid vaid teavitava vastuse, mis läheks kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis vangiregistrisse.

Eduard Odinets küsis, kas sel juhul ei pea pöördumist registreerima.

Keili Kondike vastas jaatavalt, et dokumendihalduses seda registreerima ei peaks, mis hoiaks väga palju ressursse kokku.

Liisa-Ly Pakosta sõnas, et saab probleemi olemusest aru läbi enda eelneva kogemuse soolise võrdõiguslikkuse volinikuna. Tema hinnangul on inimestel suhtlemisvajadus ja sellised

pöördumised on üks viis selle rahuldamiseks, mistõttu peaks olema piirangute seadmisel ettevaatlik. L.-L. Pakosta märkis, et VTK-st ei ilmne hästi, miks on muud lahenduse variandid jäänud kõrvale ja küsis, kas kirjadele vastamiseks ja nende registreerimiseks oleks võimalik kasutada tehisintellekti. Ta lisas, et lähtuvalt tema kogemusest ametnikuna, ei vähenda pöördumiste tagastamine pahatahtlikkuse alusel nende uuesti esitamist.

Keili Kondike vastas, et alternatiivseid lahendusi on kaalutud. Näiteks viidi eelmisel aastal Tallinna Vanglas läbi pilootprojekt, millega seoses tegeles kinnipeetavate pöördumistega üks konkreetne ametnik. Selle tulemusel aga selgus, et väga paljud pöördumised on üksusepõhised ja need peab ikkagi edastama kellelegi teisele, mistõttu see lahendus ei toiminud. K. Kondike nõustus, et arusaadavalt on inimestel suhtlemisvajadus, kuid statistikast selgub, et umbes 30 inimest kõikidest 1700 kinnipeetavatest on need, kes kaebavad massiliselt. Siit tekib küsimus, kuidas suudab vangla pakkuda ülejäänutele vajalikku suhtlust. Tehisintellekti kasutamine on hea mõte, kuid see nõuab arendusi, rahastust ja aega. K. Kondike rõhutas, et eesmärgiks ei ole kõiki pöördumisi tagastada, vaid lahendust oleks vaja nende umbes 30 inimese puhul, kes kasutavad seda pöördumisõigust pahatahtlikult, teades, et selleks on võimalus.

Mati Raidma küsis, kas pöördumistele vastamine peab olema ilmtingimata kirjalik või oleks võimalik muuta see VTK eelnõuga suuliseks.

Keili Kondike vastas, et VTK üks eesmärk ongi pöördumistele suuline vastamine seaduse tasandil sätestada. Ta selgitas, et suulist vastamist kasutatakse ka praegu, sest kui kinnipeetavalt võetakse kirjalikud pöördumised vastu, siis temaga ka suheldakse ja üritatakse selgitada, milles täpsemalt mure seisneb. Siiski, kui pöördumine võetakse kirjalikult vastu, peab selle ikkagi registreerima. Probleemiks on lisaks veel see, et kinnipeetavad, kes teadlikult esitavad pöördumisi vaid vangla töökoormuse tõstmiseks, ei soovi saada suulist vastust.

Eduard Odinets märkis, et tihtipeale kui pöördumisele saadud vastusega ei olda rahul, kaevatakse selle osas edasi kuni Riigikohtuni välja ning küsis ettekandja hinnangut, kui palju suurendaks pöördumiste pahatahtlikkuse alusel tagastamine nende edasikaebamiste hulka.

Keili Kondike vastas, et sellel teemal on peetud palju vaidlusi. Nagu VTK-st lähtub, jõuti järeldusele, et see võib alguses halduskohtu koormust tõsta, aga tõenäoliselt need kaebused vaibuksid, kui kohtupraktika on juba jõudnud selles osas tekkida. Praegusel juhul on need eeltoodud umbes 30 kinnipeetavat, kes on läbi aastate esitanud pöördumisi massiliselt, teadmisega, et vanglal ei ole muud lahendusvarianti.

Anti Haugas küsis, kas sellise probleemi osas on võimalik välja tuua teiste Euroopa riikide praktikat või näiteks Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendeid.

Keili Kondike vastas, et välisriikide puhul sellist praktikat ei ole. Sellisel kujul kinnipeetavate poolt kaebuste esitamine on Eestile iseloomulik põhimõtteliselt ainsa riigina. Näiteks Soomes on selliseid pöördumisi aasta jooksul umbes 100. Sellist massilist pöördumist nagu Eestis üldjuhul mujal ei esine.

Mati Raidma küsis, millist lahendust näeb Kristo Viimsalu kui praktik, kes puutub selle probleemiga igapäevaselt kokku.

Kristo Viimsalu vastas, et lahendusena saab näha võimalust tagastada sellised pöördumised, mis ilmselgelt ei täida oma eesmärki kinnipeetava karistusaja suhtes ja on sisutühjad. Kui täna võetakse sellised avaldused vastu ja seejärel tagastatakse, siis esitatakse need hiljem lihtsalt uuesti, sest ei saadud pöördumisele vastust.

Eduard Odinets küsis, kas see lahendus võtaks ära kohustuse need pöördumised registreerida.

Keili Kondike vastas, et nende idee seisnes selles, et teha kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis märges, et pöördumine on olnud ja see on tagastatud.

Eduard Odinets märkis, et see ei pruugi välistada olukorda, et kinnipeetav esitab sama pöördumise juba järgmisel päeval uuesti, ja küsis ettekandja hinnangut, kas see lahendus rahustaks protsessi piisavalt.

Keili Kondike vastas, et tema hinnangul see rahustaks protsessi, sest eesmärk kui selline kaob ära. Hetkel on probleemiks ka kinnipeetava kindlus ja teadmine, et tal on selline võimalus. Samuti on kokkuvõttes eesmärgiks ka suulise suhtluse suurendamine, et kõik vanglateenistujad oskaksid sellistes olukordades käituda. Tegemist oleks kultuurilise muutusega.

Liisa-Ly Pakosta kommenteeris, et ei näe sellises kaalutusõiguse lisamises lahendust, sest sel juhul võib pöörduja nõuda ka kirjalikke kaalutlusi ja kaevata ikkagi otsuse edasi. Ta märkis, et see võib hoopis edasikaebamisi suurendada. L.-L. Pakosta pakkus välja, et võiks teha katseperioodi, kus aasta aega või pool aastat kirjalikke pöördumisi vastu ei võeta ja on vaid suulised vestlused, mille kohta tehakse ainult märges.

Mati Raidma kommenteeris, et kaaluda võiks ka pöördumiste vastuvõtmise regulaarsuse poolt ja võimaldada pöördumiste esitamist näiteks ühe korra kuus, kindlal kuupäeval.

Anti Haugas kommenteeris, et suulise avalduse peaks samamoodi mingit viisi digiteerima või salvestama ja see võib omakorda veel raskendada avalduste dokumenteerimist.

Eduard Odinets sõnas, et alusetute pöördumiste hulgas on kindlasti ka tõsiseid probleeme, mida oleks vaja lahendada, kuid mis võivad jääda tähelepanuta kui avalduste esitamist niivõrd piirata või anda vanglateenistujatele niivõrd lai kaalutusõigus.

Keili Kondike nõustus ja sõnas, et sel põhjusel ei saa hea lahendusena näha ainult suuliselt või korra kuus avalduste vastuvõtmist. Inimestel on põhiseadusest tulenev pöördumisõigus ja seda ei saaks sellisel määral riivata. Samuti tuleb arvestada, et kui teabenõudele vastamise tähtaeg on 5 tööpäeva, siis ei saa kinnipeetav oma õigusi täielikult realiseerida. Siit tulevad uued probleemid, mistõttu on sellise lahenduse asjakohasust palju keerulisem põhjendada kui seda, et tekiks võimalus lahendada probleem eeltoodud umbes 30 inimese massiliste pöördumistega.

Eduard Odinets küsis, kas vastab tõeale, et vanglates esineb olukordasid, kus tasu eest kirjutatakse massiliselt kõikidele soovijatele kaebusi sellelt teenimise eesmärgil.

Keili Kondike vastas jaatavalt ja lisas, et massiliselt pöördujad leiavad ka viise lisada kellegi teise allkiri enda kirjutatud pöördumistele.

Mati Raidma arutles, kas sellist kuritarvitamist ja pahatahtlikke pöördumisi ei ole võimalik kuidagi välja filtreerida ja nende esitajaid sanktsioneerida, sest see takistab vanglateenistujate tööülesannete täitmist.

Keili Kondike kommenteeris, et ei näe, et selliselt saaks neid sanktsioneerida.

Kristo Viimsalu lisas, et distsiplinaarmenetluse korras ei ole see niivõrd raske rikkumine, et saaks erilist karistust määrata. Esimesel korral tehtaks tõenäoliselt noomitus, mis ei täidaks eesmärki probleemi lahendamisel.

Liisa-Ly Pakosta märkis, et ühe võimalusena võiks kaaluda pöördumiste esitamise arvu piirata numbriliselt aastas konkreetsele maksimaalsele arvule.

Keili Kondike sõnas kokkuvõtteks, et VTK on ettenähtud vormis olemas ning edasine eesmärk on sügiseks see eelnõu ja seletuskiri valmis teha. Pikema plaani kohaselt on seaduse jõustumisajaks 1. märts 2024. a.

Eduard Odinets uuris, kas komisjoni liikmetel on veel ideid, mida justiitsministeeriumile edastada.

Liisa-Ly Pakosta avaldas arvamust, et peab VTK punktis 8 pakutud ja kirjeldatud regulatiivset võimalust problemaatiliseks ja siinkohal võiks veel kaaluda alternatiivseid lahendusi.

Eduard Odinets tänas ettekandjaid VTK esitamise ja tutvustamise eest ning sõnas lõpetuseks, et VTK-s võiks tuua rohkem välja alternatiivseid võimalusi ning nende argumente, kaaludes erinevate võimaluste plusse ja miinuseid.

E. Odinets rõhutas, et õiguskomisjon ei ole selles etapis VTK kooskõlastaja ega huvigrupp ning oma arvamust väljendab õiguskomisjon siis, kui esitatakse eelnõu. Komisjoni esimees sõnas, et praegu kuulab komisjon VTK ära, avaldas oma seisukohtasid ja info on teadmiseks võetud.

Liisa-Ly Pakosta kommenteeris, et hea õigusloome ja normitehnika eeskiri (HÕNTE) näeb tehniliselt ette, et VTK peab tooma välja erinevad lahendusvariandid ja nende kaalutlused, mis antud juhul on puudu.

Otsustati:

2.1. Võtta info teadmiseks (konsensus: Anti Haugas, Eduard Odinets, Liisa-Ly Pakosta, Mati Raidma).

3. Vabariigi Valitsuse algatatud perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (207 SE) teise lugemise ettevalmistamine

Päevakorrapunkti ei arutatud.

4. Info ja muud küsimused

Eduard Odinets sõnas, et hetkeseisuga on õiguskomisjoni menetleda üks kollektiivne pöördumine ja tulemas on üks VTK tutvustus ning mõned Euroopa Liidu asjade komisjonile arvamuse andmised. See, kas suvel tehakse nende osas istung, sõltub ka nende tähtaegadest.

Carina Rikart lisas, et kuna nüüd on Euroopa Liidu Õiguskaitsekoostöö Ameti tegevust kontrolliva parlamentaarse ühiskontrolli ehk Europoli järelevalve töörühma liikmed nimetatud, peaks ühel õiguskomisjoni istungil eraldi tegema ka otsuse lähetada liikmed sügisel toimuvale töörühma koostumisele.

Eduard Odinets tänas istungil osalenuid.

(allkirjastatud digitaalselt)
Eduard Odinets
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Selena Eenmaa
protokollija